

УЗРОЧНОСТ КОД КРИВИЧНОГ ДЕЛА КВАЛИФИКОВАНОГ ТЕЖОМ ПОСЛЕДИЦОМ

Окривљени је физички напао оштећену и нанео јој више телесних повреда по глави и другим деловима тела. Како је повређена после извесног времена умрла услед последица насталих у вези са нанетим јој телесним повредама, окружни суд је дело учиниоца оквалификовао као кривично дело тешке телесне повреде квалификоване смрћу из чл. 141. ст. 3. КЗ, нашавши да су у погледу одговорности учиниоца за ово дело остварени услови из чл. 8. КЗ.

У својој жалби окривљени је истакао да се наступање теже последице, тј. смрти повређене, не може њему да стави на терет, јер је до исте дошло због тога што повређеној није благовремено укавана лекарска помоћ.

Решавајући по жалби Врховни суд Хрватске оснажио је првостепену пресуду нашавши да је истом правилно утврђено да је окривљени, с обзиром на природу повреда и на начин како су исте задате, очигледно поступао бар са евентуалним умишљајем у погледу извршења кривичног дела тешке телесне повреде, а да је при том испољио и нехат у погледу теже последице, која је и наступила. При томе је Врховни суд стао на становиште да је у конкретном случају остварена и каузална веза између радње и учиниоца и наступеле теже последице, образлажући свој став следећим: „Код тога ништа не мијења на ствари то што би правовремена лијечничка помоћ евентуално могла отклонити смртну последицу. Прије свега, постојала је само евентуална могућност а не и сигурност да би лијечничка интервенција могла спасити живот повређене, а с друге стране, одговорност учиниоца за тежу последицу постоји без обзира на то из којих је разлога таква лијечничка помоћ изостала. Одговорност за тежу последицу постоји, наиме, како је то већ истакнуто, у сваком случају ако је уз постојање изложених објективних и субјективних момената смртна последица проузрокована повредама које је оптужени погинулој нанио. Тиме што погинулој није правовремено пружена лијечничка помоћ, није прекинута узрочна веза између повреда и смртне последице, јер до смртне последице није дошло мимо већ дјелујућег узрока, тј. тјелесних повреда које је погинула задобила” (1).

(1) Пресуда Врховног суда Хрватске Кж-1383/66 од 22. септембра 1966. године, Збирка судских одлука, књ. XI, св. 3, стр. 37, одлука бр. 184.

1. У случајевима као што је овај на који се односи наведена пресуда Врховног суда Хрватске ради се о кривичном делу тешке телесне повреде квалификоване смрћу, за чије постојање је потребно остварење објективних и субјективних услова ⁽²⁾.

У погледу објективних елемената, поред остварења свих елемената основног кривичног дела, потребно је да непосредно остварена последица одговара условима за квалификовање дела као тешке телесне повреде, а затим да је из ње наступила тежа последица, што значи да се радња учиниоца у крајњој линији појављује као узрок и те касније последице, јер је она посредно настала из основне, непосредно остварене последице, чији је узрок радња учиниоца кривичног дела ⁽³⁾.

Са гледишта субјективних елемената дела потребно је постојање виности, и то како у односу на основно дело тако и у односу на тежу последицу, јер би конструисање одговорности учиниоца у одсуству његове виности према тежој последици значило одговорност за исту на основу самог објективног проузроковања (узрочности), што би представљало објективну одговорност која је неприхватљива у нашем кривичном праву као и у савременом кривичном праву уопште ⁽⁴⁾. Виност у односу на основно дело — тешку телесну повреду — мора да се појављује у облику умишљаја, а у односу на тежу последицу у форми нехата (чл. 8. КЗ). Постојање умишљаја у односу на обе последице (основну и тежу) довело би до квалификације дела као кривичног дела убиства (чл. 135. КЗ), а у случају нехата у односу на обе последице постојало би кривично дело убиства из нехата (чл. 137. КЗ) ⁽⁵⁾.

2. У конкретном случају утврђивање субјективних елемената није стварало правне проблеме. Природа нанетих повреда и начин њиховог доношења јасно су показивали да је учинилац био свестан последица (телесних повреда) које је проузроковао и да је хтео односно бар пристао на њихово проузроковање, а да је при том могао и био дужан да буде свестан да то може да води и смртној последици (већи број повреда по глави, прскање слезине и друге повреде) ⁽⁶⁾.

У жалби је тежиште одбране стављено на негирање постојања узрочне везе између основног кривичног дела и наступеле теже последице, у погледу које се истицало да је наступила као резултат одсуства благовремено указане лекарске помоћи повређеној. И управо од става који се има по овом питању и зависи крајњи закључак о проблему квалификације кривичног дела у конкретном случају.

3. Код кривичног дела квалификованог тежом последицом потребно је да тежа последица произиђе из последице основног дела, што значи да у крајњој линији треба да постоји каузална веза између радње учиниоца и наступеле крајње последице. Утврђивање постојања ове везе не пред-

(2) Др Ј. Таховић: Кривично право — посебни део, Београд, 1961, стр. 104.

(3) Др М. Радовановић — Др М. Борбенић: Кривично право — посебни део, Београд, 1967, стр. 90.

(4) Н. Срзентић — Др А. Стајић: Кривично право ФНРЈ — општи део, Београд, 1961, стр. 204.

(5) Др М. Радовановић — Др М. Борбенић: *op. cit.*, стр. 91.

(6) В. образложење цитиране пресуде Врховног суда Хрватске.

ставља проблем у случајевима када се радња учиниоца појављује као непосредни узрок наступеле последице тј. када се у каузални ток не уплиће дејство још неког чиниоца који несумњиво има значај за настајање теже последице (7). Међутим, када је по остварењу основне последице даљи каузални ток ка наступању крајње (теже) последице условљен како даљим деловањем узрока који је изазвао настајање основне последице тако и деловањем још неког услова чији каузални значај треба проценити, онда се поставља питање да ли се узрочна веза између првог узрока и крајње последице одржава, те се ова има да сматра и узроком и друге последице, или је, пак, та узрочна веза уплитањем новог узрочног фактора прекинута, тако да овај други фактор заснива нов узрочни однос односно ток који се завршава настајањем крајње последице, тако да се овај други фактор појављује као њен узрок.

4. У случају на који се односи наведена пресуда Врховног суда Хрватске управо је таква ситуација. Учинилац је несумњиво својим радњама изазвао основну последицу — тешку телесну повреду, из које је касније уз садејство још једног услова — одсуства благовременог указивања лекарске помоћи, наступила смрт повређене. У таквој ситуацији, прво питање које треба расправити приликом решавања проблема узрочности јесте да ли се благовременом лекарском помоћи смрт повређене могла да спречи. Ако би одговор био негативан, односно ако је природа нанетих телесних повреда била таква, да би из њих резултирала смрт повређене независно од правременог указивања лекарске помоћи, онда су несумњиво радњама учиниоца били остварени сви услови за настајање крајње (теже) последице, па би се радње учиниоца имале да сматрају узроком крајње последице, чије би се наступање са гледишта узрочности имало да припише учиниоцу независно од његове виности тј. субјективног односа према наступању исте (8).

Међутим, уколико се у конкретном случају смрт могла да спречи благовременим указивањем лекарске помоћи, што је изостало, без обзира на то због чега је до тога дошло (повређена није тражила лекарску помоћ, друга лица су то онемогућила, лекар је одбио да укаже помоћ или др.), онда је овај услов несумњиво допринео наступању крајње последице, па се мора да утврди и његов каузални значај, јер у случају његове релевантности као узрока долази у питање и значај првог узрока — радње учиниоца — која у том случају добија карактер посредног узрока, што може да доведе у питање и његову релевантност као узрока наступеле крајње последице.

5. Кривични законик не садржи одредбе о одређивању узрочности (9). Став је законодавца да се ово питање као фактичко не треба да регули-

(7) Др Ј. Таховић: Кривично право — општи део, Београд, 1961., стр. 111.

(8) Др Т. Живановић: Основни кривичног права, општи део, Београд, 1935, књига I, св. I, стр. 164. и сл.

(9) Као и већина других кривичних законика, на пример: француски, РСФСР, швајцарски и др. (Code pénal, éd. Dalloz, Paris, 1963; Уголовный кодекс РСФСР, изд. юридическая литература, Москва, 1966.; A. Panchau: Code pénal suisse annoté, Lausanne, 1951). Међутим, у неким кривичним законикима, као на пример, у италијанском (чл. 40. и 41.) такве одредбе постоје (в. L. Franchi: Codice penale e Codice di procedura penale, Milano, 1934, стр. 14).

ше правним прописима, већ да искључиво на основу општег знања и искуства треба процењивати каузални значај појединих чинилаца који су деловали у правцу настајања последице ⁽¹⁰⁾. Таква оцена, по правилу, не даје тешкоће у пракси, али су ипак могући и спорни случајеви.

Правна теорија је покушавала да одговори на ова питања настојећи да пружи једну општу теорију о узрочности у кривичном праву или, бар, да постави нека општа правила којих би се требало придржавати при решавању оваквих случајева. У вези са тим, одмах се може констатовати да у савременој кривичноправној науци ниједна од ових теорија није општеусвојена, а да најпознатије постојеће теорије и мишљења не долазе у сложеним случајевима до истих закључака. Тако би у конкретном случају, из разматране пресуде, према једним схватањима, радња учиниоца (телесно повређивање) била узрок смрти повређене, према другима, узрок би било одсуство благовременог указивања потребне лекарске помоћи, према трећима и једно и друго, док би према неким решење зависило од тога у којој је мери који од ових услова допринео настајању последице.

6. Према теорији квалитативног разликовања услова од узрока, заступаној нарочито од Колера ⁽¹¹⁾, а такође (у различитим варијантама) и од неких других познатијих аутора ⁽¹²⁾, по којој треба правити квалитативну разлику између узрока који изазива и услова који доприносе настајању последице, при чему је узрок онај активни фактор који последицу изазива, за разлику од услова који само потпомажу или омогућавају наступање исте, у конкретном случају би се несумњиво као узрок имала да узме радња учиниоца (телесно повређивање), док би неуказивање благовремене лекарске помоћи било услов који је допринео односно омогућио да узрок произведе последицу.

До истог би се закључка дошло и применом тзв. теорије равнотеже, заступане нарочито од Биндинга ⁽¹³⁾, по којој је узрок последице онај услов који је поремети равнотежу свих оних чинилаца чија је резултанта била постојеће стање пре покретања каузалног тока збивања у правцу настајања последице.

7. Према другим схватањима, узрок последице у конкретном случају био би онај други фактор, тј. одсуство благовремене лекарске помоћи, коју је било могуће указати и којом би наступање смрти било спречено. Овакав закључак би произашао из примене теорије адекватне узрочности, заступане нарочито од Криса ⁽¹⁴⁾, према којој је узрок последице онај услов који је адекватан за њено наступање, а то значи онај који нормално и редовно такву последицу изазива. Ако испитивани услов није адекватан, тј. ако он иначе такву последицу не изазива, а у конкретном случају је она настала, онда је сигурно да се њено наступање има да припише узроч-

(10) Dondieu de Vabres: *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée*, 3. éd., Paris, 1967, стр. 282.

(11) Kohler: *Kausalismus und Urheberchaft. Studien aus dem Strafrecht*, 1890, стр. 83.

(12) Mayer: *Kausal Zusammenhang zwischen Handlung und Erfolg im Strafrecht*; R. Horny: *Der Kausalitätsbegriff in der Philosophie und im Strafrecht*, 1893.

(13) Binding: *Die Normen und ihre Uebertretung*, књ. I, стр. 112.

(14) Kries: *Ueber die Begriffe der Wahrscheinlichkeit und Möglichkeit und ihre Bedeutung in Strafrecht*, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 9, стр. 528.

ном дејству неког другог услова, који је проузроковао да у вези са почетним условом у конкретном случају наступи последица која иначе услед дејства само тог фактора не би наступила.

До истог закључка би се дошло и применом теорије узрочног разликовања услова према природи њихових последица и времену када су испуњени академиком др Т. Живановића (15), према којој је овакав посредни услов (телесно повређивање у конкретном случају) узрок последице само онда ако је истовремен са конкретним дејством оног другог услова (одсуства благовремене лекарске помоћи), чије је узрочно деловање омогућио односно имао за последицу, што значи да би узрочно постојала ако је у време наношења телесне повреде постојала немогућност указивања благовремене лекарске помоћи. Међутим, ако се у конкретном случају узме да је указивање лекарске помоћи објективно било могуће, али да је из неких касније насталих разлога изостало, онда се прекида каузална веза између првог услова и последице, и њено наступање има да се припише дејству касније оствареног чиниоца тј. неуказивању благовремене лекарске помоћи.

Према Ортмановој теорији (16), по којој је узрок последња вина радња која је деловала у правцу настајања последице, такође би у конкретном случају то било неблагоприятно пружање лекарске помоћи, уколико би се оно могло да припише у кривницу неком лицу, док би у супротном прва радња имала значај узрока.

8. Схватање да се оба услова у питању могу да сматрају као узрок наступеле последице произишло би из теорије једнаке вредности свих услова, заступане нарочито од Бурија (17), према којој се као узрок последице има да сматра сваки онај услов без кога последица не би могла да наступи (*conditio sine qua non*), какав каузални значај у разматраном случају имају оба испитивана услова, па би и један и други требало да буду сматрани као узроци последице, тј. смрти повређене.

9. Најзад, према неким теоријама и схватањима, решење оваквог проблема зависило би од оцене у којој је мери сваки од наведених услова допринео настајању последице. Тако би према Биркмајеровом (18) схватању узрок последице био онај услов који је највише допринео настајању последице у питању, што би у конкретном случају требало суд да цени, док би према схватању Дурманова (19) узрок био онај услов који је за настајање исте битан, што би такође у конкретном случају захтевало оцену суда о битном или небитном карактеру сваког од испитиваних узрока у погледу проузроковања крајње последице.

10. Имајући у виду овакву теоријску сложеност проблема, а у одсуству законског решења као и општеприхваћеног схватања у правној теорији и пракси, несумњиво је да у случајевима као што је овај на који се

(15) Др Т. Живановић: *op. cit.*, стр. 164. и сл.

(16) Ortmann: *Zur Lehre vom Kausalzusammenhange*, *Goltdammers Archiv für Strafrecht*, 24, стр. 99.

(17) Buri: *Beiträge zur Theorie des Strafrechts*, 1894.

(18) Birkmeyer: *Ueber Ursachenbegriff und Kausalzusammenhang im Strafrecht*, 1885. стр. 18.

(19) Советское уголовное право, часть общая, Москва, 1962, стр. 130. и сл.

односи наведена пресуда Врховног суда Хрватске, треба претходно рашистити следећа питања: 1) да ли је нанета повреда по својој природи била смртоносна, тј. да ли би услед ње и иначе наступила смрт повређене, 2) да ли су у конкретном случају постојали објективни услови да благовремена лекарска помоћ буде указана повређеној и 3) какав је казуални значај за наступање крајње последице имало одсуство благовремене лекарске помоћи. Тек по утврђивању и оцени ових околности, суд би био у могућности да у случајевима као што је овај на који се односи наведена пресуда Врховног суда Хрватске, реши питање узрочности.

Др Мирослав Б. Борђевић

ПОНИШТАВАЊЕ И УКИДАЊЕ РАНИЈЕГ РЕШЕЊА У ОБНОВЉЕНОМ ПОСТУПКУ

Приликом решавања о управној ствари у обновљеном поступку надлежни орган може, у смислу чл. 257. Закона о општем управном поступку, раније решење које је било предмет обнове поступка да остави на снази доносећи негативан управни акт, или да га укине односно поништи, у ком случају доноси позитиван управни акт, којим конституише, укида или мења неко право.

У наведеном пропису нису дати ближи услови под којима би се једно решење укинуло, нити услови под којима би се то решење поништило. Разлике између укидања и поништавања решења нису безначајне у погледу последица на правно дејство и ранијег и новог решења. Укидањем ранијег решења, последице настале као резултат правног дејства тог решења, до момента укидања остају на снази, јер ново решење делује за будућност (ex tunc). Међутим, поништавањем решења бришћу се и последице правног дејства, а ново решење делује ex tunc, ретроактивно, и сматра се да поништено решење није ни постојало, па самим тим није ни производило правне последице. У наведеном пропису остављена је могућност самом органу да се определи за једно од две могуће алтернативе, „а с обзиром на све околности појединачног случаја”. Свакако да међу околностима које утичу на избор алтернативе врло значајно место заузимају разлози обнове поступка. У неким случајевима дилеме су искључене самим разлозима обнове. Јасно је да решење треба поништити ако је донето на подлози лажне исправе, лажног исказа сведока, или ако надлежни орган реши претходно питање у битним тачкама друкчије, али дилеме настају када се обнова покреће због нових чињеница или доказа. То илуструју неки примери из праксе.

Решењем првостепеног завода К. бр. 2109 од 3. VII 1958. године, тужиоцу је на основу изјаве двојице сведока признато право на пензију. У поступку обновљеном по службеној дужности поништено је решење којим је тужиоцу признато то право, јер је утврђено, на основу нових доказа, да тужилац није био у радном односу од 1921. до 1934. године и